

Doktori (PhD) értekezés tézisei

A követő jog alapproblémái és szabályozási kérdései

Dr. Tomasovszky Edit

Témavezető: Prof. Dr. Csécsy György, tszv. egyetemi tanár

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2021

“Egyesek mindennek tudják az árát, de semminek nem tudják az értékét.”

/Oscar Wilde: Lady Windermere legyezője/

I. Az értekezés problémafelvetése és hipotézisei

A követő jog az eredeti műalkotás szerzőjének biztosított azon elidegeníthetetlen jogosultság, hogy az első eladást követően minden további, a jogszabály hatálya alá tartozó eladásból származó eladási árból részesüljön. A követő jog a szerzői jog új jogintézménye, mindössze százéves történelemmel rendelkezik. Azonban ezen viszonylag rövid időszak alatt is meglehetősen *ellentmondásos jogintézménnyé* vált. Számos nyilvánvaló előnye és létjogosultsága ellenére még ma sem alkalmazzák globálisan, a kontinentális jogrendszeren kívül ma is *vitatott* a szükségessége, és ahol hosszadalmas viták végén el is jutnak a szabályozás jelentőségének felismeréséig, a jogi *szabályozás* konkrét tartalma újabb *dilemmákhoz*, szakmai és politikai vitákhoz vezet.

Értekezésemben feltárom, hogy a szerzői jog rendszerében sokszor idegennek tekintett szigeteket alkotó követő jog hogyan tud mégis *illeszkedni a szerzői jog* többé-kevésbé egységes szövetéhez. A követő jog előtt álló kihívás e tekintetben meglehetősen nagy, ugyanis nehéz megfelelni mind a kontinentális, mind az angolszász szerzői jogi rezsimek igényeinek és egyúttal folyamatosan alkalmazkodni a társadalmi és gazdasági igényekhez. A követő jognak a szerzői jogban való elhelyezése azért is lényeges kérdés, mert a jogintézmény határainak kijelölése szoros kapcsolatban áll a szerzői jog terjedelmének mindig érzékeny kérdésével, törékeny egyensúlyával.

Kutatásom *célja*, hogy a követő jog jogi, gazdasági és művészeti vonatkozásairól *komplex áttekintést* nyújtson. Nem öncélú azonban ez az utazás; a követő jog globális kiterjedésének, gyakorlati érvényesülésének módjait, bevált vagy fejlesztendő nemzeti szabályait vizsgálom, és ezek alapján kívánok a jogintézmény további fejlődéséhez javaslatokkal hozzájárulni. Nem cél ugyanakkor, hogy “best practice”-jelleggel gyűjtsék a követő jogot alkalmazó összes országból származó megoldásokat.

Az első hipotézisem az, hogy a követő jog minden *ellentmondásos és vitatott* körülmény ellenére *szükséges jogintézmény*, amely *alkalmas a műkereskedelem anomáliáinak orvoslására*. A követő jog rendszertani elhelyezésével és a jelenleg hatályos szabályok

alapján történő gyakorlati működésének tanulmányozásával valamint a műkereskedelem jellemzőinek és anomáliáinak valamint a követő jog ezekre adott válaszána elemzésével kívánom ezt igazolni.

A második hipotézisem az, hogy ahogyan százéves történelme során folyamatosan, úgy napjainkban is képes megújulni, a változó igényekhez alkalmazkodni a jogintézmény, miközben megőrzi az eredeti arculatának lényegét is. Ennek igazolásához részletesen elemzem a követő jog fogalmi elemeivel szemben támasztott nemzetközi, európai uniós és egyes nemzeti elvárásokat és a jogintézmény ezeknek megfelelő alakulását.

A harmadik hipotézisem az, hogy a követő jog jelenleg nem kellő hatékonysággal érvényesül, de egyes elemeinek további változásaival illetve a jogintézmény még teljesebb mértékű globalizálódásával jelentős előrelépést lehetne elérni e téren. E körben kiemelt figyelemmel vizsgálom a közös jogkezelés tematikáját és a kollíziós problémákra adható válaszokat, különös tekintettel a territorialitás kérdéseire. Azonosítom a követő jog gyakorlati érvényesülésének kritikus pontjait, amelyekben részletesebb szabályozás vagy szélesebb körű nemzetközi egyetértés lenne szükséges.

II. Az értekezés struktúrája

A követő jog kialakulása, történeti fejlődése c. fejezetben először a művészek helyzetének nemzetközi fejlődéstörténetét vizsgáltam. Áttekintettem a társadalom és a művészet kapcsolatát nagy vonalakban az ókortól kezdve, a követő jog közvetlen előzményeihez való érkezéstől pedig részleteiben. A művészek társadalmi helyzetének szemléltetésén keresztül jutottam el a követő jog koncepciójának felmerüléséig. Ezt követően a követő jog első, Franciaországban létrejött jogi szabályozásának, majd a jogintézmény nemzetközivé válásának fő pontjait mutattam be. A fejezetben a követő jogról szóló 2001/84/EK irányelv elfogadásáig követtem nyomon a követő jog nemzetközi és európai uniós történetét. Az ezt követő események az V., az újabb fejleményekkel foglalkozó fejezetbe kerültek. A történeti részben természetesen részletesen foglalkoztam a követő jog hazai fejlődésével, a jogalkotási folyamat állomásaival, különös tekintettel arra a történelmi helyzetre, amelyben a követő jogot bevezették hazánkban. A magyar szabályozás kapcsán a követő jogi irányelv átültetéséig követtem a követő jog történetét. A későbbi módosításokat a tételes jogi részekben ismertettem.

A Dogmatikai alapvetés c. fejezetben igyekeztem több oldalról is megvilágítani a követő jog jogi természetét, a jogrendszerben és azon belül is a szerzői jog rendszerében elfoglalt helyét. A követő jog jogi természete igen nehezen megfogható. Sokan tettek kísérletet a meghatározására, elméleti és gyakorlati (esetjog) szinten egyaránt. Felmerül a kérdés, hogy a *droit de suite*-nek egyáltalán van-e helye a szerzői jogban. Amennyiben megelőlegezzük, hogy igen, akkor további kérdés, hogy személyhez fűződő vagy vagyoni jogosultságról van-e szó. Mennyiben felel meg a vagyoni jogok karakterének? A modern felfogás szerint a *droit de suite* a szerzői jog része. Ezt támasztja alá az a tény, hogy az európai országok ma többnyire a szerzői joggal foglalkozó törvényükben szabályozzák a jogintézményt. Ez azonban a kezdetekkor nem volt ennyire egyértelmű.

Ugyancsak ebben a fejezetben vizsgáltam a követő jog sajátos jellemzőjeként az elidegeníthetetlenséget és a jogintézménynek a jogkimerülés jogelvével való kapcsolatát. Ezt követően a jogintézmény szükségességét, létjogosultságát alátámasztó elméleteket vettem sorra. Egy következő nagyobb egységet képez a követő jog gazdasági vonatkozásainak feltárása. E körben is először a műkereskedelem alapvető működési elveit, majd a műalkotások mint termékek, gazdasági javak jellemzőit tekintetem át. Ezt követően részletesen foglalkoztam a műalkotások árképzési mechanizmusával, a piaci értéket alkotó tényezőkkel, a követő jog alapját képező értéknövelő faktorokkal. Végül kitértem a műkereskedelemre jellemző piaci kudarcokra, amelyekkel összefüggésben vizsgáltam, hogy a követő jog mennyiben alkalmas azok orvoslására. A műkereskedelem bizonyos terjedelmű tanulmányozását indokolja, hogy az a követő jog gazdasági környezetét képezi.

A követő jog egyes fogalmi elemei c. egységben sorra vettem a követő jogot mint jogintézményt alkotó fogalmi összetevőket, és ezeket a nemzetközi (a Berni Uniók Egyezmény szabályai), európai uniós (a 2001/84/EK irányelv), egyes releváns uniós tagállamok (Franciaország, Németország, Egyesült Királyság) és a hazai hatályos szabályozásokon keresztül vizsgáltam. Helyet kaptak a fejezetben a joggyakorlat releváns aspektusai a vonatkozó bírósági döntések áttekintésével.

A fogalmi elemek körében a jogintézmények tárgyalása során klasszikusan bevett tárgy-alany-tartalom hármását vettem sorra. A tárgy esetében vizsgáltam a közvetlen és közvetett tárgyat, az alanyok körében a jogosultak és kötelezettek kérdéskörét, a tartalom keretében pedig a jogdíj alapjával és mértékével kapcsolatos problémákat, valamint a követő jog érvényesülése szempontjából elengedhetetlen közös jogkezelés működését, a védelmi idő

kérdéseit, a tájékoztatási kötelezettség (információszerzés joga) problémakörét és a szankcióra vonatkozó szabályanyagot.

A követő jog nemzetközi és európai uniós szabályozásának kérdései c. fejezet első részében átfogóan bemutattam az Európai Unió szerzői jogi jogharmonizációs folyamatát, majd a követő jogi jogharmonizációt elhelyeztem ebben a folyamatban. Kitértem az uniós jogalkotó felhatalmazásának terjedelmére, a követő jogi irányelv céljaira és azok beteljesítésére irányuló törekvésekre. Rátékittem az Irányelv hatályba lépése óta történt fejleményekre, tendenciákra, illetve az EU előtt álló vagy esetlegesen felmerülő kihívásokra. A fejezet második nagyobb egységében a követő jog nemzetközi fejleményeivel foglalkoztam. Jelentős figyelmet kapott a nemzetközi követő jogi egyezmény koncepciója és a nemzetközi tendenciák elemzése. A harmadik részben a globális műkereskedelemben jelentős szerepet játszó, de a követő jogot nem alkalmazó országokkal foglalkoztam részletesen. A követő jogot ellenző vagy vonakodó attitűd motívumait kerestem, és amellet érveltem, hogy ezen országoknak is érdemes lenne bevezetni a követő jogot - egyrészt a globális érdekek teljesülése, másrészt saját piaci pozíciójuk megtartása érdekében.

A kontinentális jogrendszerekben, és ennek nemzetközi valamint európai uniós szintjén, tehát ahol a követő jog már létezik, az aktuális kérdések a követő jog jövőjére vonatkoznak. Az EU-ban fontos kérdés a követő jog és egyáltalán a szerzői jog Brexit utáni helyzete, a Brexit műkereskedelemre gyakorolt hatásainak elemzése. Emellett számos egyéb kihívással kell szembenéznie a jogintézménynek, nemzeti, európai uniós és nemzetközi szinteken is. Nemzetközi szinten lassan körvonalazódik egy követő jogi egyezmény. Talán annak keretein belül sikerül a BUE hiányosságait, számtalan nyitva maradt kérdését megnyugtatóan rendezni. A reménybeli egyezmény mindenképpen hatással lesz az európai uniós jogharmonizációs folyamatra is, az immár 20 éves irányelv átértékelésére, modernizálására lesz szükség az egyezmény és természetesen az irányelv tapasztalatai alapján. E fejezetben ezekkel a tapasztalatokkal, a tagállami követő jogi szabályozásokkal és az irányelvnek a műkereskedelemre gyakorolt hatásaival is foglalkoztam.

A világ államai két csoportra oszthatók témám szempontjából: a követő jogot alkalmazó és az azt nem alkalmazó államok csoportjára. A dilemmák is más jellegűek a két csoportot tekintve. A követő jogot alkalmazó államokban a kontinentális dilemmákhoz hasonlóak merülnek fel: a követő jog jövője, minél hatékonyabb működtetése, a műkereskedelem alakulásának tendenciái a követő jog tükrében. A követő jogot nem alkalmazó államokban azon kérdések

tárgyalásánál tartanak, amelyeket a kontinentális jogrendszerekben zajló jogalkotási folyamatok rég meghaladtak: szükség van-e a követő jogra, illetve (a követő jogot már alkalmazó angolszász államok példája ezt a kérdést némileg eliminálta) beilleszthető-e és hogyan illeszthető be az állam jogrendszerébe a követő jog.

Az alkalmazandó jog meghatározása az újraeladási aktusok kapcsán c. fejezetben a követő jog gyakorlati érvényesülésének egyik kulcsfontosságú problémája, a határon átnyúló műpiaci ügyletek esetén felmerülő kollízió feloldására tettem kísérletet. A Berni Uniók Egyezmény és a 2001/84/EK irányelv hallgatása okán elsősorban a bírói gyakorlat által kínált megoldásokra hagyatkoztam, emellett a vonatkozó szakirodalmi koncepciókat is bemutattam azzal a céllal, hogy a követő jog gyakorlati alkalmazásának egyik legkomplexebb dilemmájában eligazodjak.

A műalkotások határon átnyúló kereskedelme fontos kérdéseket vet fel az alkalmazandó jog kapcsán, és jelenleg úgy tűnik, hogy több a kérdés, mint az egyértelmű válasz. Egyéb szabályozásbeli eltérések mellett a jogosultak körének eltérései vagy a kötelezettek körének különböző szabályozásai szerteágazó problémákat vetnek fel, amelyek számos esetben vezethetnek jogvitához. Az ilyen helyzetek megelőzését szolgálja (vagy szolgálná) az alkalmazandó jog minden vitát kizáró meghatározása illetve a megfelelő kapcsolóelvek egyértelmű kijelölése nemzeti, valamint uniós és nemzetközi szinten.

Külön foglalkoztam a territorialitás kérdéskörével, amely szintén egy sokat vitatott probléma a szerzői jogon belül. Én azonban abból indultam ki, hogy a territorialításra nem akadályként, hanem lehetőségként kell tekinteni. A nemzetközi magánjog feladata, hogy a territorialitás jelenségére áthidaló megoldásokat kínáljon. A követő jog kapcsán is éppen ilyen áthidaló megoldásokra van szükség az egyre globálisabbá váló műkereskedelem megfelelő szabályozása érdekében.

III. Az értekezésben használt módszerek és források

A kutatás és a téma kidolgozása során többféle – *leíró, elemző, összehasonlító, rendszerező* – módszert alkalmaztam, ezek többnyire egymással kombinálva jelennek meg a dolgozat fejezeteiben.

A történeti áttekintés során jellemzően *leíró módszert* alkalmaztam.

A dogmatikai alapvetés kidolgozása során a követő jog jogi természetének feltárásához, a szerzői jogban való elhelyezéséhez, a követő joggal kapcsolatos egyes elméletek áttekintéséhez javarészt *rendszerező-elemző módszereket* alkalmaztam, de a leíró módszer is megjelenik. A fejezet második részében kifejezetten törekedtem *interdiszciplináris áttekintésre*, amely szempont indokolja egyes művészetelméleti és kultúra-gazdaságtani vonatkozások alapos feltérképezését. Ezek az aspektusok bővítették látókörömet a téma kapcsán, és arra vonatkozó feltételezésemet erősítették, hogy a követő jog a szerzői jog szükséges jogintézménye.

A követő jog egyes fogalmi elemeit a polgári jogban bevett alanya-tárgya-tartalma hármas alapján, *komparatív és elemző* módszerekkel ismertettem. Összevettem a kiválasztott releváns jogi szabályozásokat a követő jog terén, és értékeltém az egyes megoldásokat.

A követő jog európai uniós és nemzetközi szabályozásának tanulmányozása során *leíró és elemző módszerrel* tekintetem át az európai uniós követő jogi jogharmonizáció folyamatát, a követő jogi irányelv létrejötte óta eltelt 20 év fontosabb fejleményeit, a követő jog előtt álló aktuális kihívásokat, és a nemzetközi fejleményeket, várakozásokat a követő jog kapcsán. *Összehasonlító módszerrel* egybevettem a követő jogot nem alkalmazó, de a globális műkereskedelemben fontos szerepet betöltő, ún. vonakodó államok motívumait, amelyekkel a követő jog bevezetésével szemben érvelnek.

Az alkalmazandó jog meghatározásával kapcsolatos kérdések kapcsán *leíró* módszerrel áttekinttem a vonatkozó nemzetközi, európai uniós és nemzeti megoldásokat és válaszokat, majd *elemző módszerrel* igyekeztem eligazodni ezek között, és a problémára helytálló és gyakorlatban is alkalmazható választ adni.

Kifejezetten törekedtem a számos angol nyelven elérhető nemzetközi forrás mellett a kiválasztott országok saját nyelvű, vagy angol nyelvű nemzeti szakirodalmának feldolgozására is a hitelesség és pontosság érdekében.

A követő jog rendkívül nagy terjedelmű globális szakirodalmából elsősorban azon országok irodalmát használtam fel, amelyek nemzeti szabályozását relevánsnak tartom a követő jog vizsgálata szempontjából. Így Európában a mintaadó államok, Franciaország és Németország, valamint globális műpiaci pozíciója okán az Egyesült Királyság irodalmát részesítettem előnyben, ezen országok jogi szabályozását vizsgáltam közelebbről. Az Európán kívüli

angolszász területek közül az USA releváns szakirodalmát igyekeztem feldolgozni. Mindezek mellett természetesen a hazai követő jogi szabályozás és szakirodalom is nagy hangsúlyt kapott.

A dolgozat egészére jellemző a *közeli és távoli perspektíva* váltakozása, amely váltásokat a komplexitás igénye indokolt: a követő jog lényegének, jogi természetének és fogalmi elemeinek részletes elemzése nagyon közeli szemléletmódot kívánt meg, míg a gazdasági háttér és a történeti ív áttekintése, a nemzetközi vonatkozások és a kollíziós jogi lehetőségek vizsgálata néhány lépéssel távolabbi pozíciót igényelt. A perspektívák váltakozását a komplexitásra való törekvésen felül a dolgozat logikai íve határozta meg, reményeim szerint dinamikus rendszert képezve. Ahogyan egy kiállítás képei között sétálunk: néha közelebb lépve, hogy a festmény legapróbb részleteit is alaposan meg tudjuk figyelni, máskor pedig hátrébb lépve, hogy a kompozíció egésze áttekinthetővé váljon számunkra.

III. Következtetések

Az első hipotézis vizsgálatának eredménye

A követő jog működésének, fejlődésének egy évszázada alatt *igazolást nyert a követő jognak a szerzői jogban való létjogosultsága*. Noha a kezdeti elméleti koncepciók ma talán túl romantikusnak tűnnek, és a követő jog igazolására azóta sokkal praktikusabb elméleteket, érveket dolgoztak ki, még ma is gyakran hivatkoznak az eredeti megfontolásokra. A jogintézmény jelentőségét legjobban az bizonyítja, hogy egyre több országban bevezetik és alkalmazzák, így globálisan a szerzői jog elismert részévé válik. Ugyan még ma sem fogadják el univerzálisan a jogintézmény szükségességét, de óriási a haladás ennek kapcsán, ha 1920-ra visszatekintünk. Európában többé nem kérdés, hogy szükséges-e a jogintézmény, és a műkereskedelem szempontjából releváns, Európán kívüli államok is egyre közelebb kerülnek a követő jog elfogadásához. A jogintézmény létjogosultságát nem vonja kétségbe az sem, hogy ennyire vitatott a pontos dogmatikai elhelyezése, amely kérdésben még a kontinentális Európában sincs egyetértés. Közös nevezők azonban vannak: mindenhol *atipikus szerzői jogi jogintézménynek* tekintik. Ezt egyrészt a jogirodalom, másrészt a követő jog jogtechnikai elhelyezése igazolja. A vizsgált országok közül Franciaország kivételesnek tekinthető ebből a szempontból, mert ott a jogi szabályozás szintjén egyértelműen a szerzői vagyoni jogok

körébe sorolják. Máshol azonban az egyéb szerzői jogosultságok között (Németország) vagy az egyes műfajokra vonatkozó különös rendelkezések körében (Magyarország) szabályozzák.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a művészek anyagi elismerésében és ezzel összefüggésben tágabb kulturális megfontolásból vitathatatlan szerepe van a követő jognak. A követő jog szükségességét azonban ezen nemes ügyön kívül az is igazolja, hogy a jogintézmény a *műkereskedelem anomáliáinak, piaci kudarcainak megoldására kiválóan alkalmas eszköz*. Ugyanakkor azt is rögzíteni szükséges, hogy a szerzői jogi, követő jogi szabályozás formájában történő állami beavatkozás önmagában nem elegendő, hanem emellett szükséges a műkereskedelem kidolgozottabb szabályozása is. A műkereskedelem számos önszabályozó mechanizmussal működik, ezek közül azonban az íratlan szabályok és a részben ezekből fakadó információhiány kiküszöbölésére vagy legalábbis csökkentésére nem találtak még ki jobb megoldást az állam művészettámogató szerepben történő fellépésénél, és az ennek keretében megvalósuló szerzői jogi szabályozásnál. Természetesen működnek az íratlan szabályok, és működnek a szerződéses viszonyok is, de ezek alapján a műkereskedelem működése még távol áll az optimálistól.

A második hipotézis vizsgálatának eredménye

Értekezésem során bebizonyosodott, hogy *a követő jog nagy előnye, hogy igen rugalmas, képes a változó környezethez alkalmazkodni, mind időben, mind földrajzilag, mint gazdasági szempontból*. Ez az előnye pedig talán vitatott és sokoldalú természetéből adódik, éppen abból, amely jellemzőjét a legtöbbet említik a hibájaként is. A kritikusok előszeretettel hivatkoznak arra, hogy az eredeti koncepciótól lényegesen eltávolodott a jogintézmény. Én azonban inkább azt emelem ki, hogy valójában mindig is volt a követő jognak kapcsolódási pontja mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogokkal. A története során hol egyik, hol másik oldala vált dominánsabbá, a változó igényeknek megfelelően. *A jogintézmény eredeti vonásai* azonban még *ma is felismerhetők*, annak ellenére is, hogy ma már sokkal kidolgozottabb, részletesebb szabályozással rendelkeznek, és napjainkban a funkcionálisabb megközelítés dominál, ami a szerzői vagyoni jogokhoz közelíti a követő jogot. A jogintézmény gyakorlati érvényesülésének biztosítása, a társadalmi és gazdasági körülményekhez való igazítása tette szükségessé a változásokat.

A harmadik hipotézis vizsgálatának eredménye

Értekezésem harmadik hipotézise a követő jog hatékony működésével kapcsolatos. A követő jog témájának feldolgozása után megállapítottam, hogy *a követő jog részben hatékonyan működik, részben azonban jelentős fejlesztésre szorul*. El kell ismerni, hogy vannak az Irányelvnek és az abból táplálkozó nemzeti szabályozásoknak jól sikerült elemei. Ilyen például az Irányelv esetében a jogdíjköteles ügyletek megállapítása vagy a jogdíjmértékek kellően cizellált meghatározása. Szintén sikeresnek tekintem azokat a nemzeti szabályozásokat, amelyek kellően precíz, részletes rendelkezéseket tartalmaznak a közös jogkezelés, az adatszolgáltatás és a szankciók terén. Alapvetően a követő jog pozitív jogintézmény, mindenképpen alkalmas a művészek bizonyos részének támogatására. De lehetne még jobb, még korszerűbb is a szabályozás. A követő jogot alkalmazó államokban sem működik mindenhol ideálisan a jogintézmény. Annak oka, hogy hiányosságok tapasztalhatók a hatékony gyakorlati érvényesülésben, többértű. Két csoportra lehetne osztani ezeket az okokat. Az egyik csoportban a műkereskedelem sajátos működéséből eredő anomáliák és a szerzői jog territorialitása – ezeket nevezhetjük *külső okoknak*. A másik csoportba a követő joggal szorosan összefüggő problémák állnának, mint például a közös jogkezelés hiánya vagy nem kielégítő szintje, a szankciók teljes hiánya vagy éppen az alkalmazandó jog kérdésében való határozott állásfoglalás hiánya – ezek *belső okokként* azonosíthatók.

Kutatásom eredményeként megállapítottam, hogy a követő jogi szabályozás jelen formájában számos országban illetve az EU szintjén és nemzetközi szinten nem értékelhető ideálisként. Azonosítottam azonban azokat a területeket, amelyek fejlesztésével további eredmények lennének elérhetők.

Az egyik ilyen terület a nemzetközi szabályozásnak az egyébként is mindinkább a globalizáció irányába történő elmozdítása. A követő jog hatékonyabb érvényesülése érdekében érdemes a világban bárhol elért “best practice”-eket átvenni, és ezekből egy speciális nemzetközi szabályozást kidolgozni, tekintettel arra, hogy az a lehető legtöbb ország számára elfogadható legyen.

Egy másik fejlesztendő témakör a közös jogkezelés kérdése. Láthatóvá vált, hogy ebben még az Európai Unión belül is nagy eltérések vannak, habár a közös jogkezelés sehol nem ismeretlen. A képzőművészet terén történő alkalmazása azonban hagy még kivetnivalót. Kiemeltem, hogy a legjobb, leghatékonyabb jogérvényesítés módja a kötelező közös

jogkezelés, de bemutattam, hogy alapvetően nem kizárólag ezen múlik a hatékonyság. Rendkívül fontos szerepe van annak, hogy a követő jog anyagi jogi szabályai illetve a közös jogkezelési tevékenységgel szorosan összefüggő adatszolgáltatási kötelezettség vagy éppen az alkalmazható szankciók köre mennyire kidolgozott, mennyire részletes. *Így a tájékoztatási kötelezettség részletes kidolgozottsága, az adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása vagy megtagadása esetére előírt szankció megléte, összege illetve opcionális kötelezettként az ügyletben résztvevő hivatásos képviselő, műkereskedő megjelölése - ezek a tényezők ideális esetben ténylegesen garantálni tudják, hogy végül a szerző hozzájusson az őt megillető jogdíjhoz. Ezek azok a területek, amelyeket elsősorban egységesíteni kellene ahhoz, hogy az Irányelv célja - a művészek számára anyagi juttatás biztosítása művük sikere esetén - megvalósulhasson.* A kiemelt pontokban fontos lenne jobban közelíteni az egyes tagállami szabályozásokat. Ennek legfőbb eszköze az Irányelv módosítása lenne. Világos, hogy ez politikai okokból nem egyszerű feladat, szakmailag azonban feltétlenül indokolt, ugyanis ha az EU-s műpiac egészét egységként akarjuk kezelni, és az EU versenyképességét megőrizni, növelni, akkor az EU-n belüli transzparencia és utánkövethetőség sokkal magasabb fokát kellene megvalósítani. Egy a jelenleginél stabilabb követő jogi szabályozással és különösen közös jogkezelési rendszerrel az EU előtt álló kihívások is nagyobb sikerrel lennének leküzdhetők.

Ugyancsak elmaradott területként értékelem az alkalmazandó jog meghatározásának kérdéskörét, amely a követő jog gyakorlati érvényesülésének a közös jogkezelés mellett talán a legfontosabb biztosítéka (lenne) - ideális szabályozás esetében.

Amit bátran rögzíthetünk: a *lex loci protectionis* kapcsolóelve *megfelelő kiindulási alap* az alkalmazandó jog meghatározásához, azonban a követő jog speciális jellemzőiből adódóan *önmagában nem nyújt kellő eligazodást*. Figyelembe kell tehát venni a konkrét újraeladási ügyleteket, és azokban a *releváns elemet* megtalálni. Leginkább univerzális megoldásnak az tűnik, és az Irányelv szellemiségének is megfelelne, ha az újraeladás aktusára fókuszálva, de abból is az *eladóhoz szorosabban kapcsolódó cselekményeket* emeljük ki. Ez jelenthet ugyanis *közös nevezőt* a különböző jogrendszerek nézőpontjai között - akár a német Trennungsprinzip, akár a francia, a szerződés megtételén alapuló tulajdon-átruházást tekintjük, az eladó cselekményei egy közös halmazt képeznek ebben. Ez az elem tehát, a *lex loci protectionis* *elvének alkalmazásával együttesen, valódi kapcsolóelvként* szolgálhat az alkalmazandó jog meghatározásához, és ez szolgálná legteljesebben a művészek érdekeit, a követő jog lényegét is.

Ehhez járulhat még kiegészítő megoldásként a *lex rei sitae* kapcsolóelvé, amely önmagában szintén nem alkalmas kapcsolóelvé, de amennyiben az eladóhoz kapcsolódó cselekmények nem döntenek el egyértelműen az alkalmazandó jogot, a *lex rei sitae* elvéhez lehet fordulni.

A gyakorlat is felismerni látszik azt az utat, amelyet az eladóhoz kapcsolódó cselekmények követhetnek ki. Egy iránymutató és egységes gyakorlat kialakulására azonban még várunk kell. Nagy szükség van azonban erre; egy ilyen kiterjedésű és ilyen jelentős gazdasági pozícióval rendelkező entitás, mint az EU, nem engedheti meg magának, hogy ekkora sokféleséget tűrjön meg az alkalmazandó jog tekintetében. Nemcsak az *EU-n belül* lenne alapvető fontosságú ilyen szabály kidolgozása, hanem az *EU határain kívüli* kapcsolatok vonatkozásában is legalább ugyanennyire fontos, hiszen a harmadik országokban szabályozott követő jog karaktere még a tagállamok egymás közötti viszonyához képest is nagyobb eltéréseket mutat.

Örvendetes azonban, hogy a magyar követő jogi szabályozás európai uniós viszonylatban is rendkívül alaposan kidolgozott, részletes, igyekszik mindenre kitérni. Sok tekintetben megelőzte az Irányelvet már annak megszületésekor. Még ma is igen korszerűnek számít a tagállami szabályozások között. Magyarország követő jogi szabályozása a kötelező közös jogkezelési rendszer működtetésével igen haladó szemléletűnek mondható az EU tagállamai között, és alkalmas arra, hogy a követő jog hatékony érvényesülését biztosítsa.

Összegzés

Értekezésemben a követő jogot mint a szerzői jog rendkívül fontos, de sokat vitatott jogintézményét komplex módon igyekeztem tanulmányozni. Foglalkoztam a jogintézmény természetével és ezzel összefüggésben azzal a problémakörrel, hogy a szerzői vagyoni jogok körébe hogyan illeszthető be. Áttekintettem a követő jog igazolására kidolgozott elméleteket. A gazdasági elemzés során tágabb kontextusban, a műkereskedelem sajátos mechanizmusai tükrében kerestem a választ arra, hogy milyen tényezők befolyásolják egy műalkotás piaci értékét - amely kérdés a követő joggal szorosan összefügg, a konkrét eladási árak és az értéknövekedés kapcsán.

Kutatásom során nyilvánvalóvá vált, hogy a követő jog igazi *többarcú jogintézmény*, ez okozza a besorolásával kapcsolatos dilemmákat. A célja, eredeti koncepciója a személyhez fűződő jogokhoz közelíti, a funkciója azonban a vagyoni jogokhoz teszi hasonlónak. Vitatott,

hogy eltávolodik a személyhez fűződő jogoktól, ugyanakkor gyakorlati érvényesülését jobban biztosítja a vagyoni jogok körében történő elhelyezése. Éppen ezért ma a kontinentális jogrendszerekben inkább a vagyoni jogokhoz tartják közelebb állónak, bár a vizsgált országok jogirodalmából illetve a követő jog jogtechnikai elhelyezéséből inkább az rajzolódik ki, hogy egy *atipikus, a vagyoni jogoktól is különálló jogintézményről* van szó.

Értekezésemben áttekintettem a követő jog fejlődésének állomásait, kitérve a jogintézmény karakterének változásaira, és ezen változásoknak a jogintézmény hatékony működésében betöltött szerepére. A követő jog fejlődése szempontjából elkerülhetetlen volt annak áttekintése, hogy a követő jog kialakulását megelőzően a művészet több évszázados története során hogyan alakult a művész megítélése a társadalomban. Ez a fejlődéstörténet magyarázatot ad a követő joghoz hasonló művészi jogosultság iránti igény felmerülésére, mind annak idejét, mind földrajzi determináltságát tekintve.

Ezt követően “atomjaira” bontottam a követő jogot, és ezeket a fogalmi elemeket behatóan vizsgáltam, azokat a pontokat kutatva, amelyek a jogintézmény gyakorlati érvényesülése céljából fejlesztendők, vagy legalábbis amelyek esetében kívánatos lenne a jelenleginél szélesebb körű nemzetközi egyetértés.

A követő jog újabb fejleményeinek tanulmányozása során áttekintettem, hogy az Irányelv milyen környezetben, milyen célok mentén született meg, és hogy húszéves története során ezeknek mennyiben tudott megfelelni. Azonosítottam a követő jog előtt álló kihívásokat, és foglalkoztam ezek lehetséges megoldásaival, különös tekintettel a körvonalazódó nemzetközi egyezményre. Bemutattam a még vonakodó, de a műkereskedelem szempontjából jelentős államok törekvéseit, dilemmáit a követő jogi szabályozás bevezetése kapcsán.

Végül vázoltam a követő jog nemzetközi magánjogi vonatkozású problémáit, és kerestem a választ arra, hogy milyen elvek mentén határozható meg az alkalmazandó jog a határon átnyúló ügyletek esetében - az erre vonatkozó kollíziós jogi szabályok hiányában.

A hatékonyság ellenében ható körülmények illetve szabályozásbeli anomáliák feltárása és részletes tanulmányozása talán nem adna elegendő okot az optimizmusra, értekezésemmel mégis annak hangsúlyozására törekszem, hogy látva az eddigi fejlődést, a jogintézmény mai formájában történő kialakulását, megalapozott remény van arra, hogy a jövőben a jogintézmény még jobban, hatékonyabban fogja szolgálni célját: a művészek életkörülményeinek javítását, munkájuk anyagi elismerését, további munkára ösztönzését.

A követő jog szabályozásának részletes áttekintését követően kijelenthető, hogy az EU szabályozása jelenlegi formájában nem elég korszerű. Törekszik arra, hogy megfeleljen a mai igényeknek, és némely kérdésben igen korszerű, más kérdéskörök tekintetében azonban kissé bátortalan és - valószínűleg a műkereskedők szervezeteinek aktív lobbitevékenységének következtében is - inkább konformista megoldásokat rögzít.

Hangsúlyoztam, hogy rendkívül fontos a közös jogkezelési rendszer minősége, működése. Ugyanakkor az is kitűnik az értekezésből, hogy bár rendkívül fontos szempont, hogy adott tagállamban kötelező vagy önkéntes közös jogkezelési rendszer működik-e, ezen felül a részletszabályokon is múlik, hogy mennyire hatékonyan érvényesíthető a közös jogkezelés keretein belül a követő jogi jogdíj.

A globális műkereskedelemben vezető pozíciókat betöltő államok vonakodása mögötti indokok feltárása arra a következtetésre vezet, hogy ezen államok ellenérzése a követő joggal kapcsolatban részben ugyan szakmai indokokkal magyarázható (a jogrendszerben történő elhelyezés nehézségei, a közös jogkezelési rendszer teljes hiánya vagy fejletlen működése, a jogkimerülés elvének hiánya), nagyjából azonban gazdaságpolitikai okból, mégpedig piaci pozíciójuk őrzése okán tartózkodnak a követő jog bevezetésétől.

A követő jog nemzetközi magánjogi vonatkozása, a határon átnyúló ügyletekkel kapcsolatos alkalmazandó jog meghatározása körében kiindulópontként a szerzői jogra jellemző territorialitást vizsgáltuk. Ezt többnyire akadályként értékelik, ugyanakkor éppen a nemzetközi magánjog lehet az, amely jogterület képes áthidaló megoldásokat kínálni, és ezzel az akadályt lehetőséggé változtatni a szerzői jog - és így a követő jog - terén.

A követő jog kialakulása óta jelentősen formálódott, a különböző korok kihívásaihoz részben alkalmazkodott, ennek ellenére érezhető (mind nemzetközi, mind hazai vonalon), hogy funkciójának mind teljesebb betöltése helyett a fókusz sokszor még napjainkban is a jogintézmény létjogosultságának igazolásán van. Jellemző, hogy a jogintézmény ismertsége és elismertsége más, régebbre visszanyúló szerzői jogi jogintézményekhez, szerzői vagyoni jogokhoz, szerzői jogdíjakhoz képest még ma is jóval kisebb. A korábbi dilemmákon közel sem jutott még túl a jogintézmény. Reménykeltő azonban az a tény, hogy nemzetközi szinten a követő jog problémái, kérdései jelenleg is napirenden vannak, és a szerzői jog számos egyéb releváns tárgyköre között is jelentős figyelem jut rájuk. Tennivaló mindenképpen akad ezen a területen.

Nyilvántartási szám: DEENK/400/2021.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Tomasovszky Edit

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10043227

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (5)

- Tomasovszky, E.:** Fenntarthatósági szempontok érvényesülése a szerzői jogban.
Pro futuro. 11 (1), 1-19, 2021. ISSN: 2063-1987.
DOI: <http://dx.doi.org/10.26521/profuturo/2021/1/9853>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
- Tomasovszky, E.:** Szellemi tulajdon - vagy mégsem?
Jogtudományi Közlöny. 71 (10), 519-526, 2016. ISSN: 0021-7166.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
- Tomasovszky, E.:** The Current Situation of the Collective Management of Resale Royalty Right.
Casopis Kyevskego Universitetu Prava. 2, 377-380, 2015. ISSN: 2219-5521.
- Tomasovszky, E.:** The Efficiency of the Droit de Suite (Artists' Resale Right).
In: Civil Law Issues in Intellectual Property Rights and Consumer Protection. Ed.: Veronika Szikora, Éva Török, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 23-39, 2014. ISBN: 9789634737278
- Tomasovszky, E.:** A követő jog alapproblémái, szabályozási kérdései.
De iurisprudentia et iure publico. 7 (2), 2013. EISSN: 1789-0446.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (3)

6. **Tomasovszky, E.:** A vélemény-nyilvánítás szabadság megítélése a szerzői jogban - Az egeb gyakorlat alapján.
In: Doktoranduszok fóruma : Miskolc, 2013. november 7. : Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Stipta István, ME Tudományszervezési és Nk. Oszt., Miskolc, 275-278, 2013.
7. **Tomasovszky, E.:** Az árva művek felhasználásának aktuális kérdései Magyarországon - nemzetközi törekvések tükrében.
Studia Iuvenum. 4, 159-168, 2011. ISSN: 2064-5910.
8. **Tomasovszky, E.:** Az Európai Bíróság ítélete egy dán munkavállaló ügyében: kielégítő-e a végkielégítés?
Jogesetek magyarázata. Hallgatói különszám, 2 (1), 41-46, 2011. ISSN: 2061-4837.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 3, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 2

„C” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 1, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 1

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2021.08.12.

